

עידן המזעדיים

חג השבועות (תשפ"ב)

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצ"ל ועוד

נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

הל ביום ראשון כבשנת השע"ט, ויהול כן שוב בשנת תשפ"ט

ט. החלפת בגדים – המחליף לבגדי יום-טוב, לא ילבשם ביום שבת סמוך לחשיכה, משום שנראה כמכין משבת ליום-טוב, אלא ילבשם מבעוד-יום ויכוין שלושם גם לכבוד שבת, או שילבשם לאחר כניסת החג (כה"ח תקסט, כג). [יש שהורו שהנוהגים ללבוש בגדים מיוחדים יותר ליום-טוב (כבשר"ע שם, א), ילבשו אותם כבר לשבת מפני כבודה (הגרי"י קניבסקי זצ"ל)].

י. הדלקת נרות – מדליקים נרות לכבוד החג, ויש לזהר להדליק רק בצאת-השבת (שעה 8:18. לנהוגים כרבינו-תם, שעה 9:14). מעבירים אש באמצעות נר או גפרור מנר נשמה שהודלק מערב-שבת (מ"ב תקב, ט), ומברכים: "ברוך... להדליק נר של יום-טוב" [ואף למנהג אשכנז ועוד, ביום-טוב יש לברך קודם ההדלקה (עי' מ"ב רטג, כז; בא"ח ש"ש נח, י; שש"כ מד, ז). ונכון שהנשים לא תברכנה ברכת "שהחיינו" בהדלקת הנרות, ותצאנה ידי חובה בברכת "שהחיינו" שמברכים בקידוש (חזו"ע ימים נוראים סב ועוד)]. בסיום ההדלקה יש להיזהר שלא לכבות הנר או הגפרור ביד, בפה או על ידי השלכתו בתנופה, אלא להניחו בנחת על שיש, רצפה, מגש וכדומה שיכבה מאליו.

קודם ההדלקה תתפלל האשה תפילת ערבית ותאמר [ותודיענו" (שהוא הבדלה, עיין סעיף יב), ואחר כך תדליק הנרות. ואם שכחה לאומרו, או שאינה מתפללת ערבית, אזי לפני שתדליק הנרות, תאמר: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (מ"ב רצט, לו). ואם יש צורך לעשות מלאכה לפני התפילה, אפשר לומר "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" ולעשות המלאכה (כבשר"ע שם, ט). [אף שאמר "ותודיענו" בתפילה, אסור לטעום עד שיקדש ויבדיל על הכוס (מ"ב שם)].

יא. תיקון הנרות – המדליקים נרות שעוה יזהרו שלא לחמם ביום-טוב את תחתית הנר באש על מנת להדביקו בפמוט, מחשש מירוח (מ"ב תקיד, יח; כה"ח שם, מא). ואם הפמוט סתום משעוה, מותר לנקותו על ידי סכין (כה"ח שם), אבל לאחר שהסיר השעוה אסור לטלטלה (שש"כ יג, מג מד, ט), והעצה עבורם היא להשתמש ב"נרונות".

יב. מעלת החג/ערבית – ישמח מאוד בחג הקדוש הזה, ויתעורר על אשר בחסדיו הגדולים נתן לנו את תורתו הקדושה (מורה באצבע, רכז), וקדושתו גדולה מקדושת שאר ימים-טובים (ספר סדר היום). ונכון לומר תפילת ערבית בזימרה ובעניימה קדושה, כדי לעורר הנועם העליון, ובעמידה כשיתפלל "אתה בחרתנו", יאמר כן בששון ובשמחה, כי עיקרה נתקן על פאר קדושת היום הזה אשר קידשנו במצוותיו וקרבתו לעבודתו, והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת, ומבלעדי יום זה כל העולם כולו היה חוזר לתוהו ובוהו (תמדת ימים ח"ב, תקמה).

ואומרים בתפילה [ותודיענו" (לפני "ותתן לנו", כפי שמופיע במחזור), שהוא הבדלה בתפילה בין שבת ליום-טוב, כדוגמת "אתה חוננתנו" שאומרים במוצ"ש (ש"ע תצא, ב). [ואם שכח לאומרו, אינו חוזר (מ"ב שם, ד). ואם טעה והתחיל להתפלל תפילת חול, צריך לסיים את הברכה שנזכר בה בטעות ולהתחיל בתפילת החג (מ"ב רסח, א). וכשבטעות התחיל לומר בתפילה "אתה חונן", צריך לסיים את הברכה מבלי לומר "אתה חוננתנו" (חזו"ע שבת ב, ששט)].

יג. סדר קידוש והבדלה – בליל החג, מכיון שהוא מוצאי-שבת, משלבים בקידוש גם את ההבדלה. סדר זה נקרא בלשון חז"ל "יקנה"ז", שהוא ראשי תיבות של סדר הברכות: יין (ברכת "בורא פרי הגפן"), קידוש (ברכת "מקדש ישראל הזמנים"), נר (ברכת "בורא מאורי האש"), הבדלה (ברכת "המבדיל בין קודש לקודש"), ואם טעה וסיים המבדיל בין קודש "לחול", יצא (חזו"ע פסח, ערב), זמן (ברכת "שהחיינו") (רמב"ם שבת כט, כב;

א. תספורת/טבילה – מסתפרים ומתגלחים לכבוד החג, ואף הנוהגים כמנהג רבינו האר"י ז"ל שלא להסתפר עד ערב חג השבועות, מסתפרים בשנה זו בערב-שבת, כדי שלא להכנס לחג בניוול (מורה באצבע ה, רכא; כה"ח תצג, יג; חזו"ע י"ט, רסז). ואין צורך לטבול בשבת לכבוד החג, וגם לא נהוג כן (הגר"ב צ מוצפי שליט"א).

ב. שטיחת עשבים – נוהגים לטטוח עשבי בשמים ושושנים בבית-הכנסת ובבתים (רמ"א תצד, ג). ומכיון שאסור לקטוף בשבת וביום-טוב, וכן אסור להכין משבת ליום-טוב - יש לקטוף, לעצב ולהדביק את העשבים מערב-שבת. אבל לטטוחם בלבד בחג, מותר (עי' מ"ב שם, ט).

ג. נר נשמה/פתיל-צף – יש להכין נר נשמה (של 48 שעות) מערב-שבת, כדי שיוכלו להדליק באמצעותו אש לחימום המאכלים בחג, הדלקת נרות החג, נר הבדלה וכדומה. וכן המשתמשים ב"פתיל-צף", ישחילו הפתילים מערב-שבת (ומעיקר הדין מותר להשחילו ביום-טוב (מרן זצ"ל ביתד המאיר גליון 152; שבט הלוי ט, קבח ועוד)]. והמשתמשים בנרות שעוה, יכינו "נרונות" להדלקה בחג (עיין סעיף יא). [אין עושים "עירוב-תבשילין" (ואף אינו מועיל), לפי שנתקן לעשותו רק כשחל יום-טוב ולאחריו שבת שאז מבשלים בחג לכבוד שבת (ש"ע תקכו, א), מה שאין כן בשבת שלאחריה י"ט].

ד. שעון-שבת – בליל שבועות דרוש שהתאורה תידלק זמן רב יותר מביליל שבת, בפרט בבתי-כנסת שלומדים עד הבוקר. יש אומרים שאין להתעסק בחג כלל ב'שעון-שבת' מכני, ויש לכוין מערב-שבת את מועד הכיבוי וההדלקה לפי הדרוש בחג. אבל מן הדין מותר בחג ללחוץ על יזיזי השעון-שבת ולהאריך או לקצר את מצב פעולתו הקיים, או להקדים את מועד ההדלקה (עי' שו"ת יבי"א ח"ג אר"ח, יח וילקו"י שבת א, פב לגבי שבת. ולגבי קיצורו ביר"ט, דאה חזו"ע י"ט, נז שגרם כיבוי מותר), ואין לעשות כן כאשר השעון הגיע לזיזי האחרון, לפי שמצוי שבאים על ידי כך לכיבוי או הדלקה.

ה. צידקתך – בתפילת מנחה של שבת, אין אומרים "צידקתך" אלא "יהי שם" וכו' (ש"ע רצב, ב). ובלא"ה הוא לפני י"ב סיון, עי' מ"ב קלא, לו).

ו. סעודה שלישיית – מצוה להתחיל סעודה שלישיית לפני שעה תשיעית (שעה 4:10) כדי שיאכל בליל החג לתיאבון, ולאחר זמן זה, מצוה לכתחילה להיזהר שיאכל עד כביצה פת (50 גרם) (עי' ש"ע רמט, ב ורמ"א תקסט, א ומ"ב שם, ח וחזו"ע י"ט, צ פסח, רסד). ויש לקבוע תפילת מנחה מוקדמת.

ז. הכנה משבת לחג – אסור לעשות הכנות ביום שבת לכבוד החג (אף אם הוא מעשה שמותר לעשותו בשבת), ולכן אסור להדיח כלים, לסדר הבית, לערוך שולחן וכלים, אלא רק לאחר צאת-הכוכבים (שעה 8:04) ויבדיל בפה [בתפילה, או באמירת "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (ראה סעיף ט)]. ומכל מקום, אם מדיח הכלים או מסדר הבית כדי שיהיה נאה ומסודר לכבוד השבת, מותר (מ"ב שבת, יט).

ומותר להוציא אוכל מהמקרר או המקפיא כמה שעות לפני צאת השבת, על מנת שיפשיר ויהיה מוכן לחממו בחג, ואין זה בכלל הכנה (חזו"ע שבת ב, תמז). ומותר להניחו על הפלאטה בעודה כבויה, אף שתידלק כעבור זמן בשבת (עי' שעון-שבת שכוון מערב-שבת) (מרן זצ"ל בכתי' ביתד המאיר גליון 200 עמ' 526), למרות שהתבשיל לח וצונן, כל שהוא מבושל כל צרכו (חזו"ע שבת ד, שסח).

ח. שינה בשבת – יש לאדם לנוח היטב בשבת על מנת שיהיה עירני בלימוד במשך הלילה. אבל לא יאמר בפיו שישן על מנת כן, אף שהוא דבר מצוה (עי' ספר ילקוט יוסף שבת ב, ריז; ספר פסקי תשובות רצ, ט) [ואם עבר ואמר, מותר לישן, ולא קנסוהו].

שר"ע תעג, א). [ואין מברכים על בשמים (מ"ב שם, ג; תצא, ג) לפי שבכל מוצ"ש תיקנו לברך עליהם כדי להשיב הנפש מצער יציאת נשמה יתירה של שבת, אך כשחל חג במוצ"ש, עונג ושמחת החג משיבים הנפש ואין צורך בברכת הבשמים. אם טעה ובירך על בשמים, יריח מהם וימשיך בברכותיו (ספר פסח שחל בשבת י"ז, ט). והאשכנזים יושבים בקידוש זה (מ"ב תעג, א)]. נוסח הברכות מופיע במחזור. [אף שמנהג הנשים שאינן שותות מכוס ההבדלה (מ"ב רצ"ו, ו), מכל מקום המנהג ששותות מכוס זו שאמרו עליה קידוש והבדלה יחד (ש"כ סב, טז)].

יד. נר ההבדלה – מותר לברך ברכת "מאורי האש" גם על הנרות שהדליקו לכבוד החג (כך נהג מרן הגר"ע יוסף יצ"ל, כעדות בנו מרן הראש"ל שליט"א, כמובא בשו"ת מצות אברך א, פב; שו"ת אור לציון ח"ג יח, ו). [ואף שמצוה מן המובחר לברך על אבוקה (שר"ע רחצ, ב), מכל מקום אין ראוי להשתמש באבוקה שרגילים להדליק בכל מוצאי-שבת, מפני שאסור לכבות האש, ומכיון שהיא זולקת זמן רב, הדבר מסוכן. ואפשר מערב-שבת לקחת "נרונית" ולעשות בשעוה חור נוסף ולהשחיל בו פתילה מנרונית אחרת או גפרור ובכך ליצור אבוקה, והיא תכבה מעצמה ללא חשש. או לחתוך חתיכה מהאבוקה של מוצ"ש, ולהדביקה מעי"ט למגש מתכת, פמוט, או צלחת זכוכית (אך לא חד-פעמית). ויש שמחברים גפרור לנר או שני גפרורים (ספר ארוחת רבינו ב, קיא). ויש שפקקו בעצה זו, לפי שבהפרדת הלהבות, יש חשש כיבוי (אור"צ שם)]. אבל אין לברך על הנר נשמה שהודלק מערב-שבת, כיון שלא הודלק על מנת להאיר אלא בכדי להעביר ממנו אש לצרכי בישול וכדומה (ש"כ סא, כז וכדין נר של חת בשו"ע שם, יב).

טז. שמחת החג – מצות עשה של "ושמחת בחגך" באיש, היא שחייב לקבוע סעודה על היין (שר"ע תקנ"ט, א ובאה"ל ס"ה כ"צד). והדין כן גם בסעודת הלילה (הגר"ח הלוי, הובא ב"דדשו"י שם, 23; מצות השמחה פ"ב, ו). ויחזר אחר יין שאוהבו. ואם לא שתה בתוך הסעודה, ישתה לאחר מכן (ע"י אור"צ ח"ג יח, יא ס"ה ועל; מצות השמחה שם). ישתה יין כשיעור שמשמח אותו, והדבר תלוי לפי האדם ואיכות היין, עד שירגיש קצת התרוממות מחמת השתיה (משמרת המועדות ב, תשכב, ושכן מוכח מהשו"ע שכתב "לקבוע" סעודתו על היין, דמשמע שתיה מרובה קצת ולא רביעית), אך כמובן שלא יגיע למצב של שיכרות. ומי שאינו שמח משתיית יין, פטור משתייתו (אשרי האיש ב, טז), וחייב לשמח עצמו בדברים אחרים. ונשים אינן בכלל חייב זה (בני בנימין, י"ט, ו; יח ע"פ כתובות סה).

ומצוה לאכול בשר בהמה (מ"ב יא) (ומי שמטעמי בריאות או כשרות אינו יכול לאכול בשר בהמה, יכול לקיים מצות שמחה בבשר עוף (חור"ע י"ט, ש"ס)). ונהגו להרבות במיני מאכלים יותר מבשבת (מג"א ד, ו) וחייב אדם לשמוח בחג השבועות ביותר, מפני שהוא יום שזכינו בו לכתר תורה (ש"ל) מסכת שבועות פרק נר תורה). אבל לא ימשך יותר מדאי אחר הבשר והיין, וכן ימנע משחוק וקלות ראש לפי שהן הוללות, ולא נצטוינו אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר יתברך שמו (רמב"ם י"ט ו, כ; שו"ע תקנ"ט, א). וכן לא ירבה באכילה, כיון שהיא מביאה לשינה (יומא יח).

טז. סדר הלימוד והשיבותו – פשוט המנהג בכל תפוצות ישראל להיות ערים בליל חג השבועות ולעסוק בסדר הלימוד המתוקן (בא"ח, ד; חור"ע ש"י). וכתוב בזוהר הקדוש: "כל אלו שמתקנים התיקון בלילה הזה ושומחים בו, יהיו רשומים וכתובים בספר הזכרונות, והקדוש ברוך הוא מברך אותם בשבעים ברכות וכתרים של עולם העליון" (בראשית ח; ויקרא צד).

וכתב הרב בן איש חי (ש"א במדבר, ג) שלימוד זה עושה פרי גדול למעלה, וממשיך לנפש האדם קדושה וטהרה. ויזהר שלא לדבר שיחת חולין כל הלילה, וצריך לך שמירה גדולה כשיש התאספות של אנשים רבים, כל שכן שלא ידבר דיבורים אסורים [ומוטב שילכו לישון (מועד לכל חי ח, ב)]. ויתגבר כארי שלא יתנמנם כלל [והיושב בטל, הרי הוא כישן (מג"א תקפ"ג, ו)], כי רבינו האר"י ז"ל החמיר מאוד בענין השינה בלילה הזה יותר מליל הושענא רבה. ע"ש. ושעת לימוד בלילה זה, שקולה כיום שלם בשאר ימים (תוספת ימים עמי תקע"ג אות ק).

עיקר התיקון הוא בקריאת סדר התנ"ך וקטע זוהר, ולכן במקום צורך יקרא לכל הפחות כנ"ל (ע"י: שנה"כ פ"ט, אור"צ ח"ג יח, יא; ישב הי"ב, יב). ומכל מקום מי שחשקה נפשו לעסוק בש"ס ובפוסקים, אין למחות בידו, כי יש לו על מה שיסמוך (יחוד"ג, ג, לב). אם מחמת שמנדד שינה מעיניו בלימוד הוא מצטער בחג, אין לו לאנוס עצמו, ומוטב שישן מעט, וכן אם מצטער בתפילה, כל שכן אם ירדם במהלכה (ע"י חור"ע שבת ב, ר"ז).

יז. נשים – נשים אינן שייכות בסדר הלימוד (שו"ת רב פעלים ח"א טוד ישרים, ט; בא"ח ש"א וישלח, ו; כה"ח א, טו; חור"ע ש"י), אבל במידת האפשר טוב שיארגנו שיעור תורה ותקראנה תהילים, מגילת רות ותנצלונה הזמן לדברים שבקדושה, כל שאין הדבר בא על חשבון הבית וטיפול הילדים.

יח. עלות-השחר/טבילה – אסור ללכת לישון תוך חצי שעה לפני עמוד-השחר והלאה (חור"ע שי"ג), אלא אם כן יאמר לאדם שישמור להעירו. ויזהר בעלות-השחר (בערך בשעה 4:00), שהוא זמן חיבור הלילה והיום, שיהיה עוסק בתורה [לאחר שיברך ברכות-התורה, כבסעיף יט] או בשירות ותשבחות ולא יהיה יושב ושותק, ומשום כך גם יהא זריז להתפנות קודם עלות-השחר (בא"ח ש"א וישלח, ג). ורבים נוהגים לטבול במקוה-טהרה [אף במים חמים (מכתב מרן זצ"ל בחוברת י"ב בא מונד" י"ט)] מעט קודם עלות-השחר, כיון שעל פי הזוהר והאר"י ז"ל הטבילה היא חלק בלתי נפרד מהתיקון (שנה"כ ש"ס; הגר"ח קניבסקי כמובא בספר מנחת תודה, שלב; שו"ת וישב הי"ב, קפ"ה וס' שפת הי"ב, שבועות, עמ' עג). ויעשה כן בזריזות שלא לבטל הזמן היקר, ויחזור ללימוד עד התפילה.

יט. ברכות-השחר – משהגיע זמן עלות-השחר, מפסיקים הלימוד (הליכ"ע א, מה), נוטלים ידים ג' פעמים לסירוגין בלא ברכה (שר"ע ורמ"א ד, יג), ומברכים כל ברכות-השחר עם ברכות-התורה (הליכ"ע שם). וברכת "אשר יצר" יברך רק אם הוצרך לנקביו [ולמנהג האשכנזים, אם היה ער כל הלילה, אינו מברך ברכות "אלקי נשמה" ו"המעביר שינה" ו"ברכות התורה", וישתדל לצאת ידי חובה מאדם אחר המברך (מ"ב מו, כד וזו, ח)].

כ. התעוררות בתפילה – תפילת שחרית ומוסף יתפלל בהתלהבות וזריזות, כדי שלא תחטפנו שינה באמצע ויבוא לידי טעות (בא"ח ש"ס, ה), שהרי אם יישן בשעת קריאת-שמע ותפילה ובקריאת-התורה, יצא שכרו בהפסדו.

כא. עמידה בעשרת הדברות – יש נוהגים לעמוד על רגליהם בשעת קריאת עשרת הדברות, ואין זה מנהג נכון, כי יש לחוש פן יאמרו שדוקא תורה זו מן השמים ולא השאר, חס ושלום, ונותנים בזה יד לפושעים. ויש למחות בנוהגים כן (יחוד"א, כט; חור"ע ש"י; שבת ב' טז). ומכל מקום, ספרדי המתפלל במנין של אשכנזים, אין לו לשנות ממנהג המקום ויעמוד עמהם (כה"ח קמ"ו, כג), וכן אשכנזי המתפלל עם ספרדים, עליו לשבת כמנהגם (שו"ת משנת יוסף ח"י לב, ה).

כב. מאכלי חלב – ראוי להכין מאכלים מתוקים וטעימים לחיכו ביום זה (סדר היום). ונוהגים לאכול מאכלי חלב (רמ"א תצ"ד, ג), אך אין זה תחליף לסעודה הבשרית שהיא חלק מהשמחה בכל חג (כנ"ל בסעיף טו; דרכ"ע פ"ט, יט). ונהוג לאכול מאכלי חלב בבוקר לאחר הקידוש ולאחר זמן אוכלים סעודה בשרית. ויש נוהגים שאחר קינוח הפה במאכל והדחתו במשקה ושטיפת ידים [שו"ע י"ד פ"ט, ב], אוכלים מיד מאכלי בשר (חור"ע שי"ח), והמחמיר להמתין שעה ביניהם, תבוא עליו ברכה (בית יוסף א"ח ס"י קע"ג; כה"ח ש"ס, ב י"ד פ"ט, י). ויש שנהגו לאכול סעודה חלבית בלילה וביום לעשות סעודה בשרית (ע"י: ארוחת רבינו ב, צח; פסקי תשובות תצ"ד, יא; נ"ס ג' יג, ה; יומא דעצרתא, קצ"ט).

כג. לימוד ביום – אחר שינוח מלימוד הלילה, יעסוק בתורה ולא יעביר את היום בשינה ויהפוך הלילה ליום והיום ללילה. וישתדל לחדש איזה חידוש בתורה, ואם אינו מסוגל לכך, ישתדל ללמוד או לשמוע חידוש שלא ידע קודם (כ"פ החיים תצ"ד, לה).

כד. תהילים – לימוד התהילים ביום חג השבועות יש בו צורך גדול, לפי שביום זה נפטר דוד המלך ע"ה ירושלמי תגיגה ג, ג; חור"ע ש"כ, ויעלה לרצון יותר, ולכן כל אחד ילמד התהילים כולו (בא"ח ש"ס, ו). ותלמיד חכם רשאי להמשיך בלימודו כדרכו בקודש (ע"י יחוד"ג, קל"ג).

כה. מקלחת – מותר להתקלח ביום-טוב באמבטיה פרטית במים שהוחמו בדוד-שמש (חור"ע י"ט, מב), ולבני ספרד מותר להשתמש גם בסבון מוצק (שו"ת יחוד"ג ב, ו), והמחמיר להשתמש בסבון נוזלי, תבוא עליו ברכה (ילקוט יוסף שבת ד, ע"א), ומכל מקום אסור להשתמש בליפה או ספוג, ויהמנע מלחפוף את ראשו. ויזהר שלא לסחוט השערות, אלא ישתמש במגבת גדולה, ולא יתנגב בכח אלא בנחת לאט לאט עד שיבלעו המים במגבת (בא"ח ש"ב פקוד"י ח, ו) ולא יסרוק שערתו במסרק (שו"ע ש"ג, כז). ובמקום צער מהחום או זיעת הגוף, יש להתיר אף לבני אשכנז להתקלח כנ"ל (חוברת שולחן שלמה עמ' ט).